

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2003, C.8, S.1 s.265-282.

GELİR VERGİSİ'NDE HAYAT STANDARDI ESASI

Dr.Ramazan ARMAĞAN*

ÖZET

Ülkemize özgü bir kurum olarak işletilmiş olan “Hayat Standardı Esası”, beyan üzerinden yapılan vergileme sisteminin iyi işletilememesi sonucunda zorunluluktan doğmuş bir uygulamadır. Gelir vergisinde beyanların sıhhatini denetleme ve vergi güvenliğini sağlamaya yönelik bir sistem olarak, Anayasanın 73. maddesinde öngörülen “mali güce göre vergilendirme ilkesinin” gerçekleştirilmesi amacıyla ilk kez 1982 yılında 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na 2772 Sayılı Kanun ile mükerrer 116. maddesi ile Türk Vergi Sistemi'ne dahil edilmiştir. 1.1.1999 yılında kaldırılmakla birlikte, 2000-2001 yıllarında tekrar işletilmiş olan bir uygulamadır. Bu çalışmada, bazen uygulanan bazen uygulamadan kaldırılan hayat standardı esası hakkında teknik bilgi verilerek, uygulama yöntemleri incelenmekte ve sisteme yönelik genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

GİRİŞ

Modern vergi sistemlerinin temelleri beyan esası, denetim ve vergi güvenlik önlemlerine dayandırılmıştır. Beyan esasının uygulandığı sistemlerde, yükümlüler, kazanç ve iratlarını beyan ettikten sonra vergi idaresi tarafından gerekli inceleme ve denetimlere tabi tutulurlar. Verginin fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, mükelleflerin gelirlerini doğru beyan etmelerine bağlıdır. Beyan üzerinden yapılan vergileme işlemlerinde bazı mükelleflerin gerçek gelirlerini doğru beyan etmemesi, belge düzeninin tam işletilememesi, inceleme ve denetimlerin yetersizliği gibi nedenler, gerçek gelirin vergilendirilmesi bakımından bazı vergi güvenlik sistemlerinin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Hayat standardı esası da, ülkemizde beyan esasını gereği gibi işletilebilmek amacıyla geliştirilmiş ve zaman zaman uygulanan ve yürürlükten kaldırılan bir “Asgari Vergilendirme” ve vergi güvenlik yöntemidir¹. Bu tür vergilendirmenin amacı; dış belirtilere göre olabildiğince mükellefin gerçek gelirine ulaşarak, Anayasa’da öngörülen mali güce göre vergilendirme ilkesinin gerçekleştirilmesidir².

* Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, Mali Hukuk ABD, Öğretim Görevlisi.

¹ Abdülkadir YILDIRIM; “Yıllara Sari İnşaat ve Onarım İşlerinde Hayat Standardı Uygulaması”, **Vergi Raporu**, Vergi Denetmenleri Derneği Yayını, Doğu Matbacılık, Ankara, Y.7, Ağustos- Eylül 1998, s.68.

² Halim ERGEN; “Hayat Standardı Esasında Ücret Gelirlerinin İzahı”, **Yaklaşım**, Yaklaşım Yayıncılık A.Ş., Y. 5, S. 53, Ankara, Mayıs 1997, s.83.

Hayat standardı esası, 31.12.1982 tarih ve 2772 Sayılı Kanun ile 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen mükerrer 116. maddesi ile ilk kez Türk Vergi Sistemi'ne girmiştir. Kanunun kabul ve Resmi Gazetede yayım tarihi 31.12.1982 olmakla birlikte, 1982 yılı kazançlarına da hayat standardı uygulanmıştır. Bu düzenlemenin kapsamı, kazançları gerçek usulde gelir vergisine tabi ticari, zirai ve serbest meslek erbabını içermiştir. 15.12.1990 tarih ve 3689 sayılı Kanunla eklenen geçici 35. madde ile yeni bir düzenleme yapılarak, 01.01.1990- 31.12.1999 yılları arasında uygulanacak hükümlere yer verilmiş ve zirai kazanç sahipleri de aynı madde ile hayat standardı esası kapsamında çıkarılmıştır. 22.07.1998 tarih ve 4369 sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanununun geçici 35. maddesinin uygulama süresinin bitimi bir yıl geriye alınmış ve aynı kanunun mükerrer 116. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece, hayat standardı esası son olarak 1998 yılı gelirlerine uygulanmış ve 01.01.1999 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır³.

İş dünyasında hemen hemen her kesimin yoğun eleştirisine rağmen, 23.11.1 2000 tarih ve 4605 sayılı Kanunun geçici 58. maddesi ile 1 Ocak 2000- 31 Aralık 2001 tarihleri arasında hayat standardı esası yeniden uygulamaya konulmuştur⁴. Söz konusu düzenleme 31.12.2001 tarihinde sona erdiğinden 2002 takvim yılı gelirleri için uygulanmayacaktır. Böylece Gelir Vergisi'ne tabi olan ticari kazanç sahipleri ile serbest meslek erbapları 2002'de elde edecekleri gerçek gelirler için beyanname vereceklerdir⁵.

1. HAYAT STANDARDI ESASINDA MÜKELLEFİYET

4605 sayılı Kanunun geçici 58. maddesine göre; gerçek usulde gelir vergisine tabi ticari kazanç sahipleri, belediye teşkilatı bulunmayan köylerde işyeri bulunanlar hariç, basit usulde vergilendirilenler ile serbest meslek erbabı olan gerçek kişiler hayat standardı esasına göre mükellef kabul edilmişlerdir. Gelir Vergisi Kanununun geçici 58. maddesi gereğince; zirai kazanç, menkul ve gayri menkul sermaye iradı sahipleri ve ücretliler ile diğer kazanç sahipleri ve hayat standardı esası kapsamına girmesi gerekenlerden ilk defa işe başlayanlar, işe başlanılan ve izleyen yılda bu esasın kapsamı dışındadır. Buna göre; 1999 yılında ilk defa işe başlayanlar 2000 yılında, 2000 yılında ilk defa işe başlayanlar da 2000 ve 2001 yıllarında hayat standardı esası kapsamına alınmamıştır. Ayrıca, 4605 sayılı Kanunun geçici 1. maddesine göre, 26. 11. 1999 tarih ve 4481 sayılı Kanunun 3. maddesi ile 17.08.1999 ve 12.11.1999 tarihleri itibarıyla Kocaeli, Sakarya, Yalova ve Bolu (Düzce dahil) illerinin merkez ve ilçelerinde gelir vergisi mükellefiyeti

³ Recep BIYIK, " Hayat Standardı Esası", **Vergi Dünyası**, Y. 20, S. 235, Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Ankara, Mart 2001, s. 16.

⁴ Mahmut KALENDEROĞLU, **Vergi Hukuku Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2002, s.141.

⁵ Soner ÜLGEN- Ali TUĞLU, 2003 Mali Yılı Gelir Vergisi Rehberi, **Maliye Postası Dergisi**, Ankara, Şubat 2003, s. 28.

bulunanlar ile belirtilen tarihlerdeki depremlerde, varlıklarının en az %10'unu kaybedenler veya söz konusu depremlerde eşini ya da birinci dereceden kan hısımlarından birini kaybedenler hakkında hayat standardı esası uygulanmamasına karar verilmiştir.

Gelir Vergisi Kanununun 42. maddesine göre; birden fazla takvim yılına yaygın inşaat ve onarma işlerinde kar veya zarar, işin bittiği yıl kesin olarak tespit edilerek tüm gelir o yılın geliri sayılarak vergilendirilmektedir. Hayat standardı esası 2000 ve 2001 yılları içinde uygulandığından, bu tür faaliyetleri olan mükellefler bakımından, sadece 2000 ve 2001 yıllarında biten işleri için uygulanması gerekmektedir. Bu yıllarda biten yıllara yaygın inşaat ve onarma işi olmayanların herhangi bir yılında hayat standardı uygulanması söz konusu değildir⁶.

Hayat standardı esasında temel göstergelerin tespitinde, mükellefler üç grupta ele alınmıştır.

- Altın imalatı ve/ veya altın ticareti ile uğraşanlar,
- 11 ve yukarı yaşta olan bir taşıtla münhasıran nakliyecilik yapanlar,
- yukarıda sayılanlar dışında kalanlar.

Bu gruplandırma içinde ilk iki gruba girenler "sınıf" esasına göre; 1. Sınıf ve 2. Sınıf Tacir olarak kabul edilmekte, bunlar dışında kalanlar "Serbest Meslek Erbabı" grubunu oluşturmaktadır.

Noter vekilleri, geçici yetkili noter yardımcıları, ruhsatlı dava vekilleri, ebeler, sünnetçiler, sağlık memurları, arzuhalçiler ve mesleklerinin ifası yüksek tahsil gerektirmeyen benzeri serbest meslek erbabından Maliye Bakanlığı'nca tayin edilecek olanlar da hayat standardı esasına tabi değillerdir⁷.

2. HAYAT STANDARDI ESASI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER

Hayat standardı esasında vergi matrahının tespitinde, "hayat standardı temel gösterge tutarları" ve "hayat standardı ilave göstergeleri" olmak üzere iki tür göstergeden yararlanılmıştır. Beyan edilmesi zorunlu gelirin iki ayrı kategoride belirlenmesi şu varsayımlara dayandırılmıştır: Bir gerçek kişinin geçimini sürdürebilmesi için belirli bir harcama yapması, dolayısıyla asgari bir yıllık gelir elde etmiş olması gerekir. Diğer de, bu kişinin bazı servet unsurlarına sahip ise örneğin; evi (birden fazla), arabası varsa bunlar da ek gelir elde ettiğinin bir göstergesi olarak kabul

⁶ BİYİK, a.g.m. s. 17- 19.

⁷ Özhan ULUATAM-Yaşar METHİBAY, **Vergi Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2000, s.105.

edilmektedir. Bu anlayış çerçevesinde mükellefler, iki ayrı gösterge tutarlarına göre hesaplanan asgari bir gelir vergisi ödemek zorunda kalmaktadır. Mükellefler, önce faaliyet konuları ve faaliyette buldukları yöreye göre, temel gösterge tutarlarını belirlemede daha sonra durumlarına uyan ilave gösterge tutarlarını bu tutara ekleyerek hayat standardı esasına göre beyan etmeleri gereken asgari gelir tutarını hesaplamaktadırlar⁸.

Hayat standardı esası uygulanacak mükellefler tarafından ödenecek gelir vergisi kapsamındaki kazancın, asgari miktarının belirlenmesinde ölçüt olarak asgari ücretten yararlanılmıştır. Buna göre; 1. Sınıf Tacirler için temel gösterge tutarı asgari ücretin brüt yıllık tutarı üzerinden 3.1 katı, 2. Sınıf Tacirler için 1.8 katı, serbest meslek erbabı için ise 2.8 katı hesaplanmıştır. Ancak asgari ücretin tutarının değiştirilmediği yıllarda bu ölçütün yerine eski önceki değerlere yeniden değerlendirme oranının kullanılması hükmü getirilmiştir. Belirlenen temel göstergelere ait bildirimler de 28 ayrı tutarda gösterilmiştir⁹.

4605 sayılı kanun ile Gelir Vergisi Kanununa eklenen geçici 58. maddede hayat standardı esası temel gösterge tutarları ile ilgili olarak;

- Büyükşehir belediyesi sınırları içinde faaliyette bulunan mükellefler için hayat standardı esası %25 oranında artırılarak uygulanması,
- Kalkınmada öncelikli yörelerde faaliyette bulunan mükellefler için ise; hayat standardı esasının %50 oranında indirilmesi,
- Altın imalatı ve/veya altın ticaretiyle uğraşanlar için faaliyetin ifa edildiği yöreler itibarıyla %50 oranında artırılarak dikkate alınır. Aynı maddede yer alan hayat standardı ilave gösterge tutarları ise kalkınmada öncelikli yörelerde faaliyette bulunan mükellefler için %50 oranında indirim yapılmak suretiyle uygulanması ön görülmüştür.

2001 yılına ilişkin olarak 2002 yılı Mart ayında beyan edilecek gerçek usulde tespit edilen ticari ve serbest meslek kazançlarına uygulanacak olan temel gösterge tutarları, faaliyet türleri ve yörelere göre tablo halinde aşağıda gösterilmiştir.

⁸ Vergi Denetmenleri Derneği; **Vergi Raporu**, Y. 10, Vergi Denetmenleri Derneği Yayını, Şafak Matbaacılık, Ankara, Şubat-Mart 2002, s. 91.

⁹ Ayşe GÜNER; "Türkiye'de Gelir Esnekliği, Hayat Standardı ve Asgari ücret İlişkisi Üzerine Bir Çalışma", **Yaklaşım**, Y. 7, S. 81, Yaklaşım Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, Eylül 1999, s.83.

Tablo 1: Gerçek Usulde Tespit Edilen Kazançların 2001 Yılı Gelirlerine Uygulanacak Hayat Standardı Temel Gösterge Tutarları (000 TL)

Mükellef Grupları		Kalkınmada Öncelikli Yörelere	Diğer Yörelere	Diyarbakır, Erzurum ve Samsun Büyükşehir Belediyesi Sınırlarında	Diğer Büyükşehir Belediye Sınırları İçinde
Altın İmalatı ve/veya Ticareti İle Uğraşanlar	1. Sınıf Tacir	3.975.000	7.950.000	4.968.750	9.937.500
	2. Sınıf Tacir	2.250.000	4.500.000	2.812.500	5.625.000
11 ve Daha Yukarı Yaşta Olan Bir Taşıtlı Mühürsüz Nakliyecilik Yapan	1. Sınıf Tacir	1.325.000	2.650.000	1.656.250	3.312.500
	2. Sınıf Tacir	750.000	1.500.000	937.500	1.875.000
Yukarıda Olanlar Dışındakiler	1. Sınıf Tacir	2.650.000	5.300.000	3.312.000	6.625.000
	S.Meslek Erbabı	2.450.000	4.900.000	3.062.500	6.125.000
	2. Sınıf Tacir	1.500.000	3.000.000	1.875.000	3.750.000

Tablo 2: Hayat Standardı İlave Göstergeleri Tutarları (TL)

Hayat Standardı İlave Göstergeleri	Kalkınmada Öncelikli Yörelere	Büyükşehir Dahil Diğer Yörelere	
Mükellefin kendisine, eşine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait özel binek otomobillerinin her biri için (işletmelerinde kayıtlı olanlar dahil) silindir hacmi	1600 (dahil) cc'ye kadar olanlarda	340.000.000	680.000.000
	1601 (dahil) cc'den 2000 (dahil) cc'ye kadar olanlarda	535.000.000	1.070.000
	2001 (dahil) cc'den fazla olanlar	900.000.000	1.800.000
Mülkiyeti mükellefin kendisi, eşi, çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere ait ve bunlar tarafından bizzat kullanılan birden fazla binalardan (bağımsız bölümler, katlar, sayfiye ve dinlenme evleri dahil) her biri için		Yıllık Emsal Kira Bedelinin %25'i	Yıllık Emsal Kira Bedelinin %25'i
Mükellefin kendisine, eşine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait (işletmeye kayıtlı olanlar dahil) her bir	Hava taşıtı, yat, kotra, sürat teknesi için	3500.000.000	7.000.000.000
	On beygir gücü üstünde motorlu diğer özel tekneler için	685.000.000	1.370.000.000
Özel hizmetlerde devamlı ve ücret karşılığı çalıştırılan	Şöfor, mürebbiye, aşçı, hizmetçi, bahçıvan ve benzerlerinden her biri için	685.000.000	1.370.000.000
	Kaptan, pilot ve benzerlerinden her biri için	3.500.000.000	7.000.000.000
Mükellefin kendisine, eşine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait her bir yarış atı için (taylar dahil)		900.000.000	1.800.000.000
Turistik amaçlı yurtdışı seyahatlerde seyahate katılan mükellefin kendisi, eşi, çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilerden her birinin her seyahati için (Hac ve tedavi amacıyla yapılan yurtdışı seyahatler hariç)		685.000.000	1.370.000.000

Kaynak: Gelirler Genel Müdürlüğü; Son Değişiklikler,
<<http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf>> 20.12.2002.

Ekonomik istikrar programının uygulama süresiyle sınırlı olmak üzere, ticari kazancı basit usulde tespit edilenlerden, geçici 44. madde hükmünce beyan edilecek ticari kazancın azami tutarının belirlenmesinde esas alınacak derecelerden;

1. dereceye intibak ettirilmiş olanlar için 1.500.000.000 TL,
  2. dereceye intibak ettirilmiş olanlar için 990.000.000 TL,
  3. dereceye intibak ettirilmiş olanlar için 450.000.000 TL.
- olarak hesaplanmıştır¹⁰.

¹⁰ Mehmet TOSUNER- Z. ARIKAN- B. YERELLİ; **Türk Vergi Sistemi**, Dokuz Eylül Üniv. İİBF Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık Birimi Yayını, İzmir, 2002, s. 224.

3. HAYAT STANDARDI ESASININ UYGULANMASI

Hayat standardı esası ticari kazanç sahipleri ile serbest meslek erbabı için getirilen bir vergi güvenlik önlemi olarak, kazanılsın kazanılmasın belirli bir verginin ödenmesini gerektirir. Prensipten beyan edilen kazanç temel gösterge tutarından az olamaz¹¹.

- Birden fazla işyerinde ticari faaliyet sürdüren mükellefler için; hayat standardı esası temel gösterge tutarı, birinci işyeri için tam alınmakta daha sonra bu tutara birden sonraki her bir işyeri için %50 oranında ilave yapılmaktadır.

- Yıl içinde işe başlayan veya işi bırakan mükelleflerin; faaliyet süreleri dikkate alınırken “kıst dönem” olarak hayat standardı esası uygulanmaktadır. Mükelleflerin birden fazla işyerinde faaliyette bulunması ve işyerlerinin yıl içinde açılması veya kapatılması halinde, bu işyerine ait hayat standardı temel gösterge tutarı faaliyette bulunulan aylar için hesaplanmaktadır. Bu hesaplamalar yapılırken hayat standardı esasına ilişkin gösterge tutarları tam olarak dikkate alınmakta, yıllık gelir hesaplaması yapılarak daha sonra hesaplanmış olan gelir 12'ye bölünmek suretiyle aylık gelir miktarına ulaşılarak, mükellefin faaliyette bulunduğu ay sayısı ile çarpılarak beyan edilmesi gereken asgari gelir tutarı tespit edilmektedir. Hesaplama yapılırken ay kesirleri dikkate alınmamaktadır¹².

- Ticari faaliyette bulunan adi ortaklık ve kollektif şirketlerde ortakların, komandit şirketlerde ise komandite ortakların bu ortaklık veya şirkete ilişkin temel gösterge tutarı; ortakların birisi için temel gösterge tutarı, diğer ortakların her biri için temel gösterge tutarının %50'si dikkate alınarak tespit edilen toplam tutarın, ortaklık ve şirket sözleşmelerinde yazılı hisse oranlarında, hisse oranları belirtilmediğinde de her bir ortağa eşit olarak bölünerek uygulanmaktadır. Bir araçla ortaklık halinde nakliyecilik faaliyeti yapılıyor ise, mükelleflere aracın yaşına bakılmaksızın hayat standardı temel gösterge tutarı artırma yapılmaksızın bir defa dikkate alınmaktadır¹³.

- Gelirlerin toplanması ve beyan uygulamasında, gelir kaynaklarının bir kısmından doğan zararların diğer unsurların kazanç ve iratlarına mahsup edilebilmesi mümkündür¹⁴. Hayat Standardı Esası bu uygulamayı ortadan kaldırmamaktadır. Ancak, Gelir Vergisi Kanunu'nun 88. maddesine göre yapılacak zarar mahsubu ve 89. maddesine göre yapılacak indirimler, sadece hayat standardı esasına göre tespit edilecek geliri aşan kısmı için geçerli olmaktadır. Aynı şekilde yatırım indirimi ve diğer istisnaların uygulanması, hayat standardı esasına göre tespit edilen gelir tutarını aşan bir kazanç beyanı halinde söz konusudur. Pratikte ticari veya mesleki faaliyetin yanı sıra zirai faaliyetle uğraşılması ve bu faaliyetten zarar edilmesi halinde, zararın ticari

¹¹ Osman PEHLİVAN, **Vergi Hukuku**, Derya Kitabevi, Trabzon, 2001, s.283.

¹² Vergi Denetmenleri Derneği; **Vergi Raporu**, Y. 10, Vergi Denetmenleri Derneği Yayını, Şafak Matbaacılık, Ankara, Şubat-Mart 2002, s. 92.

¹³ **Capital Dergisi**, Vergi Rehberi 2002, Anderson Yay., İstanbul, 2002, s.30-31.

¹⁴ Mualla ÖNCEL-A.KUMRULU-N.ÇAĞAN, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998, s.321.

ve mesleki kazancın hayat standardına göre hesaplanan geliri aşan kısmından indirilebilmektedir¹⁵.

- Mükellefin eşi veya çocuklarının hayat standardı esasına tabi ayrı ayrı faaliyetleri bulunması halinde, hayat standardı ilave göstergeleri ait olduğu kişiye ilişkin gelirin tespitinde dikkate alınmaktadır. Mükellefin eş ve çocuklarının hayat standardı esasına tabi gelirin bulunmaması halinde ilave göstergeler hayat standardı esasına tabi geliri olan eş tarafından verilecek beyannameye dikkate alınmaktadır.

- Beyan edilen kazançların hayat standardı esasına göre tespit edilen tutardan düşük olması halinde mükelleflerin; kendilerine, eşlerine ve çocuklarına ait ve üzerinden gelir vergisi ödenen gelirleri (hamiline yazılı menkul kıymetlerden elde edilen gelirler hariç) ile kendilerine, eşlerine ait emekli, maluliyet, dul ve yetim aylığı hayat standardı esasına göre kazancın tespitinde izah nedeni olarak gelir kabul edilmektedir. Ancak izah nedeni olarak kabul edilecek bu gelirlerin belgelendirilmesi gerekmektedir. İzah nedeni gelirler, öncelikle mükelleflerin kendilerine ait beyanları için esas alınır. Arta kalan bir tutarın olması halinde eşler ve çocuklar, sadece arta kalan tutarı kendi beyanlarında izah nedeni olarak dikkate alabilmektedirler¹⁶.

- Birden fazla yıl süren inşaat ve onarma işleri ile uğraşılması halinde ise bu faaliyete ait gelir için bittiği yılın kazancı olarak beyan edilerek vergilendirilmektedir¹⁷. Hayat standardına göre gelir tutarları faaliyetin devam ettiği yıllar ve bu yıllar için geçerli olan gösterge tutarları toplanmak suretiyle yapılmaktadır. Birden fazla takvim yılına yayılan inşaat ve onarım işinin yanında hayat standardına tabi başka ticari ve mesleki kazançları bulunanlar bu kazançları için her yıl hayat standardı esasına göre gelir beyan etmek durumundadır¹⁸.

- 4605 sayılı yasaya göre: “1999 yılında ilk defa işe başlayanlar 2000 yılında, 2000 yılında ilk defa işe başlayanlar da 2000 ve 2001 yıllarında bu uygulamanın dışında tutulmuşlardır. İş bırakan mükellefler için faaliyette bulunan sürelerin göz önünde tutulması ve 2002 yılında da uygulamanın tamamen kaldırılması” öngörülmüştür¹⁹.

4. HAYAT STANDARDI ESASINDA KAZANCIN TESPİTİ

Hayat standardı esasının özünde mükelleflerin gelirleri ile ilgili doğru beyan vermemeleri nedeniyle yaşanan sorunların azaltılması ve

¹⁵ Yüksel ÇELEBİ; “Basit Usule İlişkin Olarak Belirlenen Yeni Hadler ve Hayat Standardı Uygulaması”, **Maliye ve Sigorta Yorumları**, Y. 15, S. 337, İlksan Matbaacılık, Ankara, s.65.

¹⁶ Mahmut SAYIN; **Vergi Klavuzu 2002**, Vergi Sorunları Dergisi Özel Eki, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, Şubat 2002, s. 20-21.

¹⁷ Mehmet ARSLAN, **Türk Vergi Sistemi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s.36.

¹⁸ Mahmut SAYIN; **Vergi Klavuzu 2000**, Vergi Sorunları Dergisi Özel Eki, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, Mayıs 2000, s.44.

¹⁹ Ali Hadi ORHUN; “Bir Hayatın Standardı”, **Maliye ve Sigorta Yorumları**, Y. 16, S. 364, İlksan Matbaası, Ankara, 15 Mart 2002, s. 94.

gerçek gelirlerin ortaya çıkarılarak vergilendirilmesi bulunmaktadır. Ancak, bunun sağlanması için gerçek gelirin saptanmasında vergilendirilmiş diğer gelirler veya vergiye bağlı olmayan gelirlerin bulunması halinde, hayat standardı esasında dikkate alınması ve mükellefe tam açıklama ve kanıtlama hakkının verilmesine çalışılmaktadır²⁰.

01.01.2000-31.10.2001 tarihleri arasında verilecek yıllık gelir vergisi beyannamesinde hayat standardı esasına tabi mükelleflerin beyan ettikleri gelir ile hayat standardı esasına göre tespit edilen gelir karşılaştırılmaktadır. Beyan edilen gelir, zarar beyanı da dahil olmak üzere hayat standardı esasına göre tespit edilen gelirden az olduğu takdirde, vergi tarh edilirken mükellefin beyan ettiği gelir değil, bu esasa göre belirlenen göstergelere göre bulunan tutarlar esas alınarak vergileme yapılmaktadır²¹.

Defter tutan tüccar ve serbest meslek erbabı, “Hayat Standardı Esası Bildirimi”ndeki durumlarına uyan temel gösterge ve hayat standardı ilave gösterge rakamlarını esas alarak, hayat standardı esasına göre ticari ve mesleki kazançlarını tespit etmektedirler. Hayat standardı esasına göre kazancın tespitinde aşağıdaki hususlara dikkat edilmektedir:

- Mükelleflerin aynı zamanda hem ticari hem de mesleki kazancın bulunması halinde, kazançların her biri için temel gösterge tutarları ayrı ayrı dikkate alınmaktadır.

- Aynı veya ayrı neviden birden fazla işyerinde ticari faaliyette bulunuluyorsa; temel gösterge tutarına, birden sonraki her bir işyeri için temel gösterge tutarının %50'si oranında ilave yapılmaktadır²².

4605 sayılı Kanun'da; ticari kazanç sahipleri ile serbest meslek erbabının sahip olduğu gayri menkul ile yat, özel uçak, sürat teknesi, silindir hacmi yüksek otomobil, yarış atından, bu mükelleflerin şoför, hizmetçi, mürebbiye, aşçı, bahçivana kadar yanlarında çalıştırdıkları görevlileri hayat standardı göstergesi olarak değerlendirmiştir. Mükelleflerin kendileri, eşleri, çocukları ve bakmakla yükümlü oldukları diğer kişilerin her birinin yurt dışında yapacakları turistik seyahatler de hayat standardı ilave göstergeleri kapsamında dikkate alınmaktadır. Ancak bir kez olmak üzere yapılan hac ve tedavi amacı taşıyan yurtdışı seyahatler için hayat standardı ilave göstergeleri uygulanmamaktadır. Ayrıca, ticari seyahat dövizini ile yapılan veya konferans ve mesleki toplantılara katılmak üzere, giderleri bağlı olduğu kurumlarca veya toplantıyı düzenleyen kuruluşlarca karşılanmak suretiyle yapılan yurtdışı gezilerde de hayat standardı esasını uygulamasında ek gösterge olarak

²⁰ Mustafa ÖZYÜREK; “Hayat Standardında İzah”, **Yaklaşım**, Y. 9, S. 99, Yaklaşım Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, Mart 2001, s10.

²¹ Tuncel ATABEY; **Gelir Vergisi Rehberi**, Vergi Sorunları Dergisi Özel Eki, S. 162, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, Mart 2002, s.109-110.

²² İ.Hüseyin YILDIZ; “ Sorunların İçinden”, <<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/02/21/yazarlar/yazarlar4.html>> 16.11.2002.

dikkate alınmamaktadır. Ancak turistik seyahat dövizini alınırsa bu seyahatler turistik gezi sayılmaktadır²³.

Hayat standardı esasına göre yapılan tarhiyata itiraz edilmesi durumu, tahakkuk eden verginin tahsilini durdurmamaktadır. Ancak Danıştay ve vergi mahkemelerinde bu davalar öncelikle ele alınmakta ve dosyanın tekemmül ettiği tarihten itibaren bir ay içinde karara bağlanmaktadır. Böylesi bir uygulama, hem mükellefler hem de hayat standardı esasına geçilmeyi gerekli kılan istikrar programlarının başarıya ulaşması açısından önemli bir uygulamadır²⁴.

5. BEYAN YÖNTEMİ İLE HAYAT STANDARDI ESASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Hayat standardı esas, “yapılan gideri karşılayan bir gelir olmalı ki, yaşam düzeyi sağlanabilsin” varsayımına dayanan götürü bir asgari vergileme tekniğidir. Beyan esasına dayalı olan vergi sistemlerinde böylesi uygulamaların yeri olmamakla birlikte, Türk Vergi Sisteminde bu tür vergileme teknikleri zorunluluktan kaynaklanmıştır. Genel olarak yıllar itibarıyla beyana dayalı gelir vergisi tahsilatına ilişkin rakamlara bakıldığında, Maliye Bakanlığı’nın hayat standardı uygulamasına mahkum olduğu görülmektedir. Eğer kayıt dışı ekonominin önlenmesi yolları bulunur ise, böylesi tepki çeken ama çaresizlikten uygulanan bir sistemin devre dışı bırakılması mümkün olabilecektir²⁵.

Gelir vergisinin başarı şansının doğru beyan olduğu gibi, hayat standardı uygulamasının başarı şansı da doğru beyana dayanmaktadır. Hayat standardı esası uygulamasında da mükellefin durumunun ilave gösterge tutarlarına girip girmediği gibi konulardaki belirsizlikler nedeniyle gerçek durum tespiti her zaman mümkün olmayabilmektedir. Örneğin; servet ve harcama unsurlarını yakınları üzerine göstermek veya yapılan seyahatlerin gerçekten iş gezisi olup olmadığının belirlenmesi kolay değildir. Bu tür sakıncaların önlenmesi için mükelleflerin yakın takibini sağlayacak mükellef sicilleri, belge düzeninin yerleştirilmesi ve etkin denetim yapılması gerekmektedir²⁶.

Özellikle, mükellef denetiminin önemi ile ilgili bir fikir sahibi olmak bakımından, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu’nun 1996-2000

²³ Basın Yayın Genel Müdürlüğü; “Hayat Standardı Uygulaması Yeniden Başlıyor”, <<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anoluyahaberler/AHA48.htm#3>> 15. 11. 2002

²⁴ Çetin BOR; “Hayat Standardı Esası Yeniden İhdas Olunuyor”, *Vergi Sorunları Dergisi*, S. 147, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, İstanbul, 2000, s.102.

²⁵ Milliyet Gazetesi; “Hayat standardı esası yine hedefte!” <<http://www.milliyet.com.tr/2001/02/12/ekonomi/eko08.html>> 15.11.2002

²⁶ Doğan ŞENYÜZ, “Hayat Standardı Esasının Türk Vergi Hukukundaki Gelişimi ve Değerlendirilmesi”, Mali ve Ekonomik Yay. A.Ş., İstanbul, Mayıs-Haziran 1991, s.36.

yılıının ilk altı ayına kadar yaptığı beyanname incelemelerini esas alan örnek bir çalışmadan söz etmek yerinde olacaktır. Bu çalışmada incelemesi yapılan firmaların seçiminde tesadüfi yöntem tercih edilmiştir ve beyanname incelemelerinde:

- a- İncelenen beyanname sayısı,
- b- İncelenen matrah miktarı,
- c- Bulunan matrah farkı ile ilgili bilgiler Tablo 3' de gösterilmiştir.

Tablo 3- 1996-2000 Yıllarında İncelenen Matrah ve Matrah Farkı

(1) İnceleme Yılı	(2) Beyanname Sayısı	(3) İncelenen Matrah (Trilyon TL)	(4) Matrah Farkı (Trilyon TL)	(5) (3)/(2) (Milyar)	(6) (4)/(2) (Milyar)	(7) (3)/(4) (%)
1996	4.398	227.1	31.8	51.6	7.2	14
1997	2.592	491.1	38.4	161.7	14.8	91
1998	4.174	714.9	184.8	171.3	44.3	25
1999	2.372	271.5	512.9	114.5	216.2	190
2000 (İlk 6 Ay)	1.092	352.0	500.0	322.3	457.8	142

Tablo 3'e göre; matrah farkının (4) yıldan yıla düzenli ve hızlı yükselen bir eğilim gösterdiği, incelenen beyanname başına düşen ortalama matrahın (5) yine benzer hızla yükselen bir eğilim içinde olduğu, beyanname başına düşen matrah farkının da benzer bir eğilim içinde olduğu ve matrah farkının incelenen matraha oranının da (7) aynı doğrultuda olduğu görülmüştür. Son yıllardaki yüksek oranlı enflasyonların matrah miktarı (3) üzerinde etkisi olsa da, enflasyon oranları ile (5), (6) ve (7) sütunlardaki veriler karşılaştırıldığında bu verilerin enflasyon oranlarının çok üzerinde olması yanında, firmaların ortalama büyüme hızlarını da aşmaktadır. Bu çalışma, (eğer, denetimin maliyeti ile denetimden elde edilecek fayda arasında sürekli bir karşılaştırma yapılmasına dikkat edilirse) denetimden elde edilen faydanın hayat standardı esası veya oran artırımından elde edilecek faydadan daha sağlıklı ve kalıcı olabileceğinin küçük bir kanıtı olmaktadır²⁷.

Başka bir araştırmada da, hayat standardı esasının bir vergi güvenlik sistemi olup olmadığı incelemesi yapılmış ve beyanname yöntemine göre vergi ödeyenlerin büyük bir bölümünün asgari vergi matrahı kullandığı ve beyanname yoluyla ödenen gelir vergisi miktarındaki artışın hayat standardında belirlenen yıllık gösterge tutarlarındaki artışa paralel seyir izlediği görülmüştür. Tablo 4 ve 5'de 1988-1996 yılları arasında hayat standardı temel gösterge tutarlarındaki artışlar, cari ve reel fiyatlarla tespit edilerek bir karşılaştırma yapılmıştır. Hesaplama hayat standardına tabi

²⁷ Adnan GÜLERMAN, "Yeniden Getirilen Hayat Standardı Esası ve Anayasa Mahkemesi Kararı", *Yaklaşım*, Y. 9, S. 98, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Şubat 2001, s.19-20.

1.sınıf ve 2. sınıf tacirler ile serbest meslek erbabının temel gösterge tutarları ortalaması kullanılmıştır.

Tablo 4: Beyanname Yöntemi ve Hayat Standardı Esasına Göre Cari Gelir Vergisi Artışları

Yıllar	Beyanname Yöntemi İle Tahakkuk Eden Gelir Vergisindeki Yıllık % Artışlar (Cari)	Hayat Standardı Temel Göstergelerindeki Yıllık % Artışlar (Cari)
1988	7,72	78,31
1989	75,01	70,00
1990	38,93	77,23
1991	103,65	93,59
1992	67,16	80,83
1993	97,64	72,58
1994	68,62	107,49
1995	18,32	99,48
1996	136,39	72,78

Kaynak: Yaklaşım Dergisi, Y.7, S.81, Eylül 1999, Ankara, s.84.

Tablo 5 : Beyanname Yöntemi ve Hayat Standardı Esasına Göre Reel Gelir Vergisi Artışları

Yıllar	Beyanname Yöntemi İle Tahakkuk Eden Gelir Vergisindeki Yıllık % Artışlar (Reel)	Hayat Standardı Temel Göstergelerindeki Yıllık % Artışlar (Reel)
1988	-36,54	5,05
1989	-0,27	-3,12
1990	-11,87	12,42
1991	27,94	21,62
1992	2,2	10,61
1993	18,10	3,12
1994	-1,65	0,11
1995	-36,78	6,60
1996	32,79	-2,94

Kaynak: Yaklaşım Dergisi, Y.7, S.81, Eylül 1999, Ankara, s.84.

Tablo 4 ve 5'e göre; beyanname yoluyla tahakkuk eden yıllık gelir vergisi artışlarıyla, hayat standardı temel göstergeleri yıllık artışları arasında bir paralellik görülmemektedir. Bazı yıllar hayat standardı temel göstergelerinde bir yıl öncesine göre önemli artışlar gerçekleşirken, ertesini yılın beyanname yolu ile tahakkuk eden gelir vergisinde düşüşler yaşanmakta ya da tam tersi gerçekleşmektedir. Bu durumda da gelir vergisinin hayat standardı göstergelerinden etkilendiğini, bu göstergelerin asgari bir gelir vergisi oluşturmakta belirleyici olduğunu ve göstergelerdeki artışın beyanname yoluyla tahakkuk eden gelir vergisindeki artışa katkıda bulunduğunu söylemek mümkün değildir.

Hayat standardı uygulamasının bir vergi güvenlik önemi oluşturduğu, beyanname yöntemine göre vergi ödeyenlerin büyük bir bölümü için asgari bir vergi matrahını teşkil ettiği ifade edilmektedir. Bu görüşlere dayanarak beyanname yoluyla ödenen gelir vergisi miktarındaki artışın, hayat standardında belirlenen yıllık gösterge tutarındaki artışa paralel bir seyir izlediği sonucuna varmak ve mükelleflerin gerçek gelirleri daha fazla olsa bile ancak hayat standardı esasını sınırlarında beyanı kullandıklarını söylemek mümkündür²⁸.

6. HAYAT STANDARDI ESASI UYGULAMASINA YÖNELİK GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

Hayat standardı esasını gerçek usulde vergileme mantığına uygun düşmemektedir. Uygulanan şekli ile hayat standardı göstergeleri dış belirtiler (karineler) yöntemi ile götürü usulde vergileme yöntemine benzemektedir. Hayat standardı uygulaması, ülkemiz açısından gerçek usulde vergilemenin başarısız olduğu ve vergi denetiminin yetersizliği nedeniyle getirilen gerçekçi bir çözüm olarak korunmaktadır. Ancak, mükellefler arasında belirli ölçülerde bazı eşitsizliklere neden olabilen bu uygulama, asgari haddenden vergilemeye dönüşebilecek bir yapıda olması yüksek gelirli vergileme yerine vergilememeyi hedefmiş gibi görünmektedir. Özellikle, serbest meslek erbabının hayat standardı göstergelerine göre gelir beyan etmeleri alışkanlık haline gelmiştir. Beyana dayalı gelir vergisi tahsilatının yaklaşık %70-80'i hayat standardı gibi asgari tutarlar üzerinden ödenmesi, beyan sisteminin fiilen etkisiz hale geldiğinin en açık göstergesi olmaktadır²⁹.

Ayrıca, ticari ve mesleki kazanç sahiplerinden 2000 yılı için hayat standardı esasına göre hesaplanan miktardan daha düşük kazanç elde etmiş veya faaliyetlerini zararlı kapatmışlarsa, bu takdirde hayat standardı esasına göre belirlenen miktar üzerinden gelir vergisi ödemek zorunda kalmaları gelirin "gerçekliği" ilkesi ile çeliştiğinden, vergide adalet ilkesinin

²⁸ GÜNER; a.g.m. s., 84-85.

²⁹ Hakan YILMAZ; *Türkiye'de Vergi Yapısı ve 1980'den Sonra Sektörel Vergi Yüklerinin Gelişimi*, DPT Uzmanlık Tezi, DPT Yayını, Ankara, 1996, s.85.

zedelenmesine neden olmaktadır³⁰. Oysa, vergi uygulamasında genel ilke, gerçek ve safi miktar üzerinden verginin tarh edilmesidir. Bu bağlamda gelirin safi olması, o gelirden gelirin elde edilmesi için yapılan giderlerin düşülmesi, bulunan safi tutar eğer varsa vergilendirmenin bu tutar üzerinden yapılması gerekmektedir³¹.

Gerçek olmayan kazancı vergilendirdiği gerekçesi ile 29 Temmuz 1998 günü Resmi Gazetede yayımlanan 4369 sayılı yasa ile kaldırılan hayat standardı esası uygulamasına kısa bir aradan sonra yeniden dönülmesi idarenin samimiyetini şüpheli hale getirmiştir. Hayat standardı esası gibi götürü yöntemler yerine kayıt dışı ekonomi ile mücadele, sağlıklı belge düzeninin yerleştirilmesi, vergi yönetim- denetiminin etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik önlemlerin geliştirilmesi daha yerinde olacaktır.

Ayrıca, Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin vergi beyannamelerinin ön denetimden geçirilerek imzalanması ve Yeminli Mali Müşavirler tarafından tasdiki konusunda yasalarda öngörülen yetkilerin etkin şekilde kullanılması için Maliye Bakanlığı tarafından gerekli önlemlerin alınması, vergi kayıp ve kaçakını azaltabilecektir.³²

Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu'nca (TESK), uygulanan hayat standardı esasının esnaf ve sanatkarların kazanmadan vergi ödemesi nedeniyle milyonlarca esnaf ve sanatkarı açlık ve sefaletle sürükleyerek, ekonomik kriz koşullarda ayakta kalma mücadelesi veren Türk Esnaf ve Sanatkarlarına bir darbe olduğu vurgulanmıştır³³.

Ege Bölgesi Sanayi Odası'ndan (EBSO) yapılan açıklamada da; hayat standardı esasının adaletli bir uygulama olmadığı, ancak Türkiye'nin dengeleri nedeniyle başvuru bir uygulama olduğu kabul edilmekte ve geçici bir çözüm olarak adlandırılmaktadır. Ülkenin geleceği için gerçek anlamda bir vergi reformuna gereksinim olduğu vurgulanarak, çok kazanandan çok vergi alınması gerektiği, aksi halde bu sistemin devam etmesiyle dolaylı vergilerin güçlendirilmesinden yana olacağı belirtilmiştir³⁴.

Özellikle küçük ölçekli gelir vergisi mükelleflerinin bazen elde edilmeyen gelirlerinin vergilendirilmesi suretiyle "ödeme gücü" ve "elde etme" ilkelerine zarar vermek gibi bir sakıncayı bünyesinde bulundurmıştır³⁵. Bu nedenle, Kurumlar Vergisi Kanunu'nda hayat standardı esası veya benzeri bir uygulamanın kullanılmaması, kurumlar vergisi mükellefleri açısından bir avantaj olmuştur. Bu avantajı kullanmak

³⁰ Metin TAŞ; **Türk Vergi Sistemi Üzerine Bir İnceleme**, Ekin Kitabevi, Bursa, 1992, s. 62.

³¹ Yeminli Mali Müşavir Net; Vergi Rehberi, <http://www.ymm.net/vergirehberi/hayat_standardi.htm>, 20.12.2002.

³² TÜRMÖB; Hayat Standardı Yeniden, <<http://www.turmob.org.tr/rapor/araklik2000.doc>>, 20.12.2002.

³³ Finansal Forum Gazetesi, 19.11.2000.

³⁴ "Hayat Standardına Tepki"; <<http://www.ntv.com.tr/news/193173.asp>>, 21.12.2002.

³⁵ ULUATAM - METHİBAY, a.g.e., s.106.

için çok sayıda gelir vergisi mükellefinin mükellefiyet şeklini sermaye şirketi kurma şeklinde değiştirme eğiliminin girdiği görülmüştür³⁶.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılması gibi zorunluluktan doğan hayat standardı esası; gerçek usulde vergilendirmeyi götürü usul gibi olmaya yönlendirmiştir. Hayat standardı esasına ilişkin yapılan yorumların temelinde, genel olarak bu esasa duyulan tepkiler yatmıştır. Anayasa'nın 73. maddesi; “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır” denilmekle birlikte, bu uygulamada “gerçek gelir” kavramının aksine, varsayıma dayanmak, tam açıklama ve kanıtlanma hakkına yer vermemek gibi durumlar, hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Diğer taraftan, vergi yükümlülerinin de sorumluluklarını bilerek davranmaları, vergi vermenin bir vatandaşlık görevi olduğu bilinci ve sorumluluğu içinde davranış sergilemeleri halinde böyle uygulamalara gerek kalmayacaktır. Çünkü, geçen yıllarda beyana dayalı Gelir Vergisi tahsilat rakamlarının maliye idaresini hayat standardı esasına nasıl mahkum ettiğini ortaya çıkarmıştır.

Hayat standardı esası, vergi sistemine vergi güvenlik önlemi olarak girmekle birlikte zamanla gösterge tutarlarının gereğinden çok yükseltilmesi, izah edici gelirlerin kısıtlanması ve ek gösterge sayısının çoğaltılması gibi nedenlerle bu niteliğini yitirmiş ve asgari vergi esası halini almıştır. Son yirmi yıl içinde birkaç kez uygulamaya konulup kaldırılan ve bazı maddelerinin de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi, vergi müessesesi açısından devlete olan güveni zedelemiştir. Ayrıca, sistem içinde çok sık yapılan değişiklikler, bu esasın uygulamasında mükellefler kadar vergi yönetiminde görev yapanların intibaklarını zorlaştırmıştır.

Tüm siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri tarafından ısrarla adaletsizliği savunulmasına rağmen, reel ekonomiye destek amacıyla zorunluluktan kaynaklanan bir uygulama olarak vergi sistemimiz içinde yer alan ve özellikle 01.01.2000 tarihinden geçerli olmak üzere yeniden yürürlüğe konulan hayat standardı esasının 1999 yılı gelirlerine yönelik olarak geçmişi şamil kılınması mükelleflerin devlete güvenini bir kez daha sarsmıştır. Yine, basit usulde vergilendirilen mükellefler için de bu esasın öngörülmesi, toplumsal açıdan tartışmaya açık bir konu olmuş ve götürü usulün aksine izah nedeni gelir uygulamasının geçerli olması, belediye teşkilatı bulunmayan köylerde geçerli olmaması ve hayat standardı ilave gösterge tutarlarının dikkate alınmamasına rağmen, bu uygulamanın hafifletilmiş hayat standardından başka bir şey olmadığını düşündürmüştür.

³⁶ Doğan ŞENYÜZ; **Türk Vergi Sistemi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002, s.255.

Vergi denetim mekanizmasının daha etkinleştirilmesi ve kayıt düzeninin işler hale getirilmesi, sık sık mevzuat değişikliklerine başvurunun önlenmesi, vergi kayıp ve kaçaklarına uygulanacak cezaların ağırlaştırılması ve vergi yargı sisteminin hızlı biçimde işletilmesi sağlanırsa vergi sisteminde bu tür uygulamalara gereksinim kalmayacak ve mükellefin güveni kazanılabilecektir. Herkesin kayıtlı olduğu ve kazancı oranında vergi vereceği adaletli bir vergi sistemi ve denetim mekanizmalarının bir an önce kurulması, kamu oyunda sarsılan adalet duygusunun yeniden yaratılması gereklidir. Bu bağlamda, hayat standardı esası uygulamasına 2001 yılı sonu itibarıyla son verilmesi olumlu bir gelişmedir.

KAYNAKÇA

1. **ARSLAN** Mehmet, Türk Vergi Sistemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.
2. **ATABEY** Tuncel; **Gelir Vergisi Rehberi**, Vergi Sorunları Dergisi Özel Eki, S. 162, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, Mart 2002.
3. **BIYIK** Recep, “ Hayat Standardı Esası”, **Vergi Dünyası**, Y. 20, S. 235, Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Ankara, Mart 2001
4. **BOR Çetin**; “ **Hayat Standardı Esası Yeniden İhdas Olunuyor**”, **Vergi Sorunları Dergisi**, S. 147, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, İstanbul, 2000
5. **ÇELEBİ** Yüksel; “Basit Usule İlişkin Olarak Belirlenen Yeni Hadler ve Hayat **Standardı Uygulaması**”, Maliye ve Sigorta Yorumları, Y. 15, S. 337, İksan Matbaacılık, Ankara.
6. **ERGEN Halim**; “**Hayat Standardı Esasında Ücret Gelirlerinin İzahı**”, Yaklaşım, Yaklaşım Yayıncılık A.Ş., Y. 5, S. 53, Ankara, Mayıs 1997.
7. **GÜLERMAN Adnan**, “ **Yeniden Getirilen Hayat Standardı Esası ve Anayasa Mahkemesi Kararı**”, Yaklaşım, Y. 9, S. 98, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Şubat 2001.
8. **GÜNER** Ayşe; “Türkiye’de Gelir Esnekliği, Hayat Standardı ve Asgari ücret ilişkisi **Üzerine Bir Çalışma**”, Yaklaşım, Y. 7, S. 81, Yaklaşım Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, Eylül 1999.
9. **KALENDEROĞLU Mahmut**, **Vergi Hukuku Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2002.

10. **ORHUN Ali Hadi; “Bir Hayatın Standardı”**, Maliye ve Sigorta Yorumları, Y. 16, S. 364, İlksan Matbaası, Ankara, 15 Mart 2002.
11. **ÖNCEL Mualla -A.KUMRULU-N.ÇAĞAN, Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998.
12. **ÖZYÜREK Mustafa; “Hayat Standardında İzah”**, Yaklaşım, Y. 9, S. 99, Yaklaşım Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara, Mart 2001.
13. **PEHLİVAN Osman, Vergi Hukuku**, Derya Kitabevi, Trabzon, 2001.
14. **SAYIN Mahmut; Vergi Klavuzu 2000**, Vergi Sorunları Dergisi Özel Eki, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, Mayıs 2000.
15. **SAYIN Mahmut; Vergi Klavuzu 2002, Vergi Sorunları Dergisi Özel Eki, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını**, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, Şubat 2002.
16. **ŞENYÜZ Doğan; Türk Vergi Sistemi**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002.
17. **ŞENYÜZ Doğan, “Hayat Standardı Esasının Türk Vergi Hukukundaki Gelişimi ve Değerlendirilmesi”**, Mali ve Ekonomik Yay. A.Ş., İstanbul, Mayıs-Haziran 1991.
18. **TAŞ Metin; Türk Vergi Sistemi Üzerine Bir İnceleme**, Ekin Kitabevi, Bursa, 1992
19. **TOSUNER Mehmet - Z. ARIKAN- B. YERELLİ; Türk Vergi Sistemi**, Dokuz Eylül Üniv. İİBF Maliye Bölümü Masaüstü Yayıncılık Birimi Yayını, İzmir, 2002.
20. **ULUATAM Özhan –Y.METHİBAY, Vergi Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2000.
21. **ÜLGEN Soner - Ali TUĞLU, 2003 Mali Yılı Gelir Vergisi Rehberi**, Maliye Postası Dergisi, Ankara, Şubat 2003.
22. **YILDIRIM Abdülkadir; “Yıllara Sari İnşaat ve Onarım İşlerinde Hayat Standardı Uygulaması”**, **Vergi Raporu**, Vergi Denetmenleri Derneği Yayını, Doğu Matbaacılık, Ankara, Y.7, Ağustos- Eylül 1998.
23. **YILMAZ Hakan; Türkiye’de Vergi Yapısı ve 1980 ‘den Sonra Sektörel Vergi Yüklerinin Gelişimi**, DPT Uzmanlık Tezi, DPT Yayını, Ankara, 1996

24. **Vergi Denetmenleri Derneği; Vergi Raporu**, Y. 10, Vergi Denetmenleri Derneği Yayını, Şafak Matbaacılık, Ankara, Şubat-Mart 2002.
25. **Finansal Forum Gazetesi**, 19.11.2000.
26. **Capital Dergisi**, Vergi Rehberi 2002, Anderson Yay., İstanbul, 2002.
27. [http:// www. ntv.com.tr/ news/193173.asp](http://www.ntv.com.tr/news/193173.asp).
28. <http://www.gelirler.gov.tr/gelir2.nsf> .
29. [http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadoluyahaberler/AHA48.htm # 3](http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadoluyahaberler/AHA48.htm#3).
30. <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2002/02/21/yazarlar/yazarlar4.html>.
31. http://www.ymm.net/vergirehberi/hayat_standardi.htm.
32. <http://www.turmob.org.tr/rapor/aralik2000.doc>.
33. <http://www.milliyet.com.tr/2001/02/12/ekonomi/eko08.html> .